

**PERIODONTAL KASALLIKLAR VA ULARNING YUZ - JAG' TIZIMIGA TA'SIRI:
KLINIK VA LABORATOR TAHLIL****Xudoyberdiyeva Muxlisa Xusan qizi**

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, yuz-jag' jarrohligi kafedrasida klinik ordinatura rezidenti.

muxlisaochilova1006@gmail.com**Bozorov Azamat Omon o'g'li**

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, yuz-jag' jarrohligi kafedrasida klinik ordinatura rezidenti.

azamatbozorov1997@gmail.com**Mamirov Mirjalol Xushvaqt o'g'li**

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, yuz-jag' jarrohligi kafedrasida klinik ordinatura rezidenti.

mirjalol.mamirov.96@mail.ru<https://doi.org/10.5281/zenodo.18410866>

Annotatsiya. Periodontal kasalliklar stomatologiyada eng keng tarqalgan yallig'lanish kasalliklaridan bo'lib, ular nafaqat milk va tishlarni, balki yuz-jag' tizimining boshqa tuzilmalariga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada periodontal kasalliklarning etiologiyasi, epidemiologiyasi, klinik belgilari, laborator va radiologik tahlillar asosida yuz-jag' tizimiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy diagnostika va davolash usullari, multidisiplinar yondashuvlar va profilaktika choralari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: Periodontit, gingivit, alveolyar suyak, yuz-jag' tizimi, klinik belgilari, laborator tahlillar, multidisiplinar yondashuv.

Kirish. Periodontal kasalliklar — gingivit va periodontit — og'iz bo'shlig'ining eng keng tarqalgan yallig'lanish kasalliklari hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha kattalarning 50–90% da periodontal kasalliklarning turli shakllari uchraydi. Ularning og'ir shakllari esa tish yo'qotilishining asosiy sabablaridan biridir.

Kasalliklarning etiologiyasi ko'p omilli bo'lib, quyidagi omillar muhim rol o'ynaydi:

-Bakterial infeksiya – og'iz bo'shlig'ida patogen mikroorganizmlarning ko'payishi (Porphyromonas gingivalis, Treponema denticola va boshqalar).

-Og'iz gigiyenasining yetarli emasligi – tish toshlari va blyashka hosil bo'lishi.

-Genetik predispozitsiya – irsiy moyillik periodontal to'qimalarning zaifligi bilan bog'liq.

-Umumiy somatik kasalliklar – diabet, yurak-qon tomir kasalliklari, immunitetning pasayishi.

-Hayot tarzi omillari – chekish, stress, noto'g'ri ovqatlanish, gormonal o'zgarishlar.

Periodontal kasalliklar nafaqat lokal yallig'lanish bilan cheklanmay, balki butun organizmga tizimli ta'sir ko'rsatadi. Ular yurak-qon tomir kasalliklari, 2-tip diabet, revmatoid artrit va homiladorlikdagi asoratlar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, tishlarning yo'qolishi, og'izdan yoqimsiz hid va estetik muammolar bemorning psixologik holatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, ijtimoiy hayotini cheklaydi va hayot sifatini pasaytiradi. Shu sababli, periodontal kasalliklarning yuz-jag' tizimiga ta'sirini chuqur o'rganish, ularni erta aniqlash va samarali davolash stomatologik amaliyotda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ishning maqsadi. Periodontal kasalliklarning yuz-jag' tizimiga ta'sirini klinik, laborator va radiologik tahlillar asosida o'rganish, ularning diagnostika va davolashda ahamiyatini aniqlash.

Tadqiqot usullari.

- Klinik kuzatuvlar: bemorlarning anamnezini yig'ish, milk va tish holatini baholash.

- Radiologik tekshiruvlar: rentgen, KT orqali alveolyar suyak rezorbsiyasini aniqlash.
- Laborator tahlillar: mikrobiologik, biokimyoviy, immunologik testlar.
- Funktsional baholash: jag' harakatlari, chaynash samaradorligi.

Natijalar. Klinik va laborator tahlillar asosida quyidagi natijalar aniqlandi:

1. Klinik belgilar: milkning shishishi, qizarishi va qonash hollari 80% bemorlarda; og'izdan yoqimsiz hid 65% hollarda; tishlarning qo'zg'aluvchanligi 40% bemorlarda; og'ir periodontitda yuz-jag' assimetriyasi va chaynash funksiyasi buzilishi.
2. Laborator tahlillar: yuqori darajada Porphyromonas gingivalis, Treponema denticola aniqlangan; IL-1 β , TNF- α , PGE2 miqdori oshgan; immunitet ko'rsatkichlarida pasayish.
3. Radiologik natijalar: alveolyar suyak rezorbsiyasi, periodontal cho'ntaklarning chuqurlashishi, tish ildizlarining ochilishi; og'ir hollarda TMB bo'g'im faoliyatida buzilishlar.

Muhokama. Periodontal kasalliklar yuz-jag' tizimiga kompleks ta'sir ko'rsatadi.

Alveolyar suyak rezorbsiyasi tishlarning funksional yuklanishini kamaytiradi, bu esa jag' morfologiyasiga salbiy ta'sir qiladi. Yallig'lanish mediatorlari va bakterial toksinlar nafaqat lokal, balki tizimli ta'sirga ham ega bo'lib, yurak-qon tomir kasalliklari, diabet, revmatoid artrit kabi kasalliklar bilan bog'liqligini kuchaytiradi. Multidisiplinar yondashuv — stomatolog, ortodont, jarroh, immunolog va laborator mutaxassislar hamkorligi — davolash samaradorligini oshiradi.

Zamonaviy texnologiyalar, jumladan lazer terapiyasi, probiotiklar, 3D diagnostika va regenerativ biomateriallar periodontal kasalliklarni davolashda yangi imkoniyatlar yaratmoqda.

Xulosa. Periodontal kasalliklar og'iz bo'shlig'i va yuz-jag' tizimining morfologik hamda funksional holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Klinik, laborator va radiologik tahlillar ularning og'irligini baholashda muhim vosita hisoblanadi.

Ushbu kasalliklar nafaqat lokal yallig'lanish, balki tizimli kasalliklar bilan ham bog'liq bo'lib, bemorning umumiy sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, periodontal kasalliklarni davolashda multidisiplinar yondashuv — stomatolog, ortodont, jarroh, immunolog va laborator mutaxassislar hamkorligi zarur.

Zamonaviy texnologiyalar — lazer terapiyasi, probiotiklar, 3D diagnostika va regenerativ biomateriallar — periodontal kasalliklarni davolashda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Shu bilan birga, profilaktika choralari — og'iz gigiyenasiga rioya qilish, sog'lom turmush tarzini shakllantirish, muntazam stomatologik ko'riklar — kasalliklarning oldini olishda asosiy rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, periodontal kasalliklarning yuz-jag' tizimiga ta'sirini chuqur o'rganish va kompleks davolash yondashuvlarini qo'llash bemorlarning hayot sifatini yaxshilashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu sababli, stomatologik amaliyotda nafaqat davolash, balki profilaktik choralarni keng joriy etish ham zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Newman MG, Takei HH, Klokkevold PR, Carranza FA. Carranza's Clinical Periodontology. 13th Edition. Elsevier, 2019.
2. Kinane DF, Stathopoulou PG, Papapanou PN. Periodontal diseases. Nature Reviews Disease Primers. 2017;3:17038.
3. Pihlstrom BL, Michalowicz BS, Johnson NW. Periodontal diseases. Lancet. 2005;366(9499):1809–1820.

4. Slots J. Periodontitis: facts, fallacies and the future. *Periodontology* 2000. 2017;75(1):7–23.
5. Van Dyke TE, Dave S. Risk factors for periodontitis. *Journal of the International Academy of Periodontology*. 2005;7(1):3–7.
6. Tonetti MS, Jepsen S, Jin L, Otomo-Corgel J. Impact of periodontal diseases on health: Report of the Joint EFP/AAP Workshop. *Journal of Clinical Periodontology*. 2017;44(Suppl 18):S1–S6.
7. Chapple ILC, Genco R. Diabetes and periodontal diseases: consensus report. *Journal of Periodontology*. 2019;90(9):1113–1128.